

Les Illes Balears: un país plural per a l'Espanya plural

Francesc Antich i Oliver / President de les Illes Balears

La renovació del socialisme ha d'incloure, inevitablement, una proposta, sòlida i suggestiva, d'estructuració d'Espanya adient als nous temps. Enfront de la dreta, embarcada en el restabliment d'un centralisme agressiu, ens correspon afirmar l'Espanya plural com a alternativa de futur. Una Espanya fonamentada, alhora, sobre la llibertat dels ciutadans i la de les nacionalitats i les regions.

L'Espanya plural és, avui per avui, encara un objectiu, no una realitat plena. Un «passat que no acaba de passar» alimenta encara una ideologia neocentralista que aplica, de forma persistent i agressiva, la dreta que ens governa. Els nacionalismes són, proclama, l'enemic a batre. En realitat, allò que combat, de fet, és l'autogovern de les nacionalitats i les regions. Ens trobam, de ple, en un procés de regressió autonòmica. La dreta, en aquesta lluita, disposa d'un ampli arsenal i l'empra sense complexos. D'entrada, el neocentralisme disposa de tribunes mediàtiques formidables, d'amplíssima audiència. Es difon la idea d'una Espanya quasi intemporal amenaçada per anacròniques reivindicacions disgregadores i egoistes, desproveïdes de tota legitimitat. Un finançament irrisori impedeix que les autonomies puguin exercir eficaçment les seves competències. Contràriament, un Govern central alliberat de càrregues competencials té cada vegada més i més recursos de lliure disposició. D'altra banda, les iniciatives legislatives de les Comunitats Autònomes no governades per la dreta són recorregudes, sistemàticament, al Tribunal Constitucional. Les nacionalitats i regions són excloses del debat i de les preses de decisió a les institucions de la Unió Europea. Un panorama inquietant i ombrívol.

Per primera vegada d'ençà de la fi de la Dictadura de Franco, la dreta disposa de majoria absoluta a les Corts Generals. Ara mostra, de veritat, quina és la seva idea d'Espanya. I retorna així el centralisme polític, econòmic, cultural i lingüístic. Enfront d'aquesta hegemonia, però, hi ha una alternativa que ha d'impulsar un socialisme renovat i modern. És l'Espanya plural, més positiva i més solidària perquè es fonamenta en la igualtat de les entitats històriques que la integren.

La temptació de transformar la convivència igualitària de les nacionalitats i regions d'Espanya en un centralisme hegemònic va en contra de la realitat històrica. I només s'ha pogut dur a terme mitjançant la imposició per la força. Cap dels pobles d'Espanya ha renunciat al seu autogovern de forma voluntària. Per això, la Constitució Espanyola de 1978 no es limità al restabliment de les llibertats dels individus. Hagué d'obrir la porta al recobriment dels drets col·lectius de les nacionalitats i regions.

Les Illes Balears –tot i la seva modèstia territorial i demogràfica– poden ésser un referent molt sòlid a l'hora d'impulsar l'Espanya plural. El centralisme ens és un

element absolutament estrany. Fins i tot quan hem gaudit, ni més ni menys, d'una independència –brillant i efímera, d'altra banda– amb el Regne de Mallorca i els seus monarques privatis, cada illa ha disposat de les pròpies institucions d'autogovern. La nostra feblesa no ens ha permès –la Història és dura– navegar gaire temps en solitari. Integrar-nos dins entitats polítiques més àmplies ha estat, segurament, el nostre destí inevitable. Però tant la Corona d'Aragó com la Monarquia Hispànica dels Àustries ens permeteren mantenir les nostres institucions, la nostra llengua i la nostra cultura. Per fer part d'un poder mediterrani primer i mundial després, no haguérem de renunciar a res. I com nosaltres, tants i tants d'altres pobles.

Tant de bo que aquella Espanya plural hagués perdurat perquè, avui, no hauríem de lluitar per recobrar-la, en una versió modernitzada com correspon a un Estat de la Unió Europea a l'inici del segle XXI. Els ideòlegs del neocentralisme actual aixequen, enfront de les reivindicacions de les nacionalitats i regions, la imatge enlluernadora de la grandesa de l'Espanya dels Reis Catòlics, de Felip II, de Carles III... Evoquen les gestes èpiques del Descobriment i Conquesta d'Amèrica. I es meravellen de l'altíssim nivell de les arts i les lletres del Segle d'Or. Allò que es guarden prou de dir és que aquella potència –armes i cultura– fou l'Espanya plural. El centralisme a Espanya és un producte de la decadència primer i, després, una imitació importada de França.

Transformar l'Espanya plural –o les Espanyes, expressió àmpliament documentada– en un sistema centralitzat fou una temptativa absurda. Ho intentà Olivares i costà la segregació –definitiva– de Portugal i la revolta dels catalans. La destrucció de l'Espanya plural històrica fou el resultat de la conquesta militar derivada de la Guerra de Successió, amb els Decrets de Nova Planta que aboliren els sistemes d'autogovern dels territoris de l'antiga Corona d'Aragó i, a més a més, obriren la porta a una temptativa de substitució cultural i lingüística. Ernest Lluch, en un estudi sobre el segle XVIII, parla de La Catalunya vençuda. La derrota va tenir una dimensió molt més àmplia. La gran vençuda fou l'Espanya plural històrica. Espanya deixava d'ésser una entitat històrica dotada d'una singular pluralitat institucional, cultural i lingüística i començava a transformar-se en un àmbit opressiu que negava la diversitat i imposava una uniformització cada cop més agressiva. L'etapa final –i la més sinistra– d'aquest procés de centralització fracassada fou la Dictadura de Franco.

No és casual que el neocentralisme de la dreta liderada per José María Aznar faci del passat un ús interessat i sectari. Talment com en els llibres escolars del franquisme, es parla altra vegada de la unitat d'Espanya aconseguida pels Reis Catòlics. A les Illes Balears –com a altres indrets– el famós matrimoni no implicà cap canvi institucional i, no cal dir-ho, el català seguí essent l'idioma de la nostra societat, a tots els nivells. La dreta neocentralista, a més a més, s'ha negat a condemnar –en el Congrés dels Diputats– l'aixecament militar que provocà la Guerra Civil i que instaurà la Dictadura de Franco. Manipulació dels fets històrics llunyans i silenci sobre el més recents. És sobre uns fonaments prou diferents que el socialisme renovat ha de construir el futur.

Les Illes Balears no es limiten a reflexionar teòricament sobre la pluralitat com a proposta de convivència igualitària entre les nacionalitats i regions d'Espanya. Les institucions d'autogovern de cada illa –els Consells Insulars– foren recobrades per Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera ja el 1978, abans de l'entrada en vigor de la Constitució Espanyola. L'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, aprovat el 1983, no

tan sols respectà els Consells Insulars sinó que establí que serien potenciats mitjançant la transferència de noves competències.

El Govern de les Illes Balears impulsa, ara més que mai, el reforçament de l'autogovern de cada una de les illes. Els Consells Insulars tenen ja el rang indiscutit d'institucions de la Comunitat Autònoma. I la nova Llei de Consells Insulars les dona una capacitat immensa d'autoorganització per fer-los més eficaços al servei del propi territori insular.

L'Espanya plural és més que un recobriment –posat al dia, és clar– d'una convivència igual entre nacionalitats i regions. Conté una proposta d'estructuració federal de l'Estat Espanyol. Procés llarg i complicat que ha de topiar, ben segur, amb fortes resistències d'un centralisme que es nega a desaparèixer. Un federalisme que – en el cas de l'Estat Espanyol– no ha d'implicar, necessàriament, una uniformitat entre els diversos elements del sistema. Tornem a les Illes Balears i al seu federalisme interior. La Llei de Consells Insulars fa possible que cada institució insular desenvolupi –o no– les possibilitats d'autoorganitzar-se. I si les Illes Balears es reforcen amb la diversitat institucional, la futura Espanya plural serà, indubtablement, tan diversa com solidària.